

Sällskapet

för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien

Bulletin Nr 4/03

December 2003

I Juletid

av Gudrun Persson

Redaktör för Bulletinen

E-post:

Gudrun.Persson@mbox301.swipnet.se

Den 17 juli i år angjorde president Putin med sin yacht *Pallada* den gamla fästningen i Staraja Ladoga. **Stefan Eriksson** skriver i årets fjärde nummer av *Bulletinen* om en stad med anspråk.

Än är det för tidigt att proklamera den ryska intelligentsians död. **Lars Erik Blomqvist** skriver ett genmäle i debatten om intelligentsian.

En i ordets rätta bemärkelse gränsöverskridande konferens i österled kan bjuda på små och stora överraskningar.

Ingmar Oldberg beskriver en äventyrlig resa under ledning av reseledaren, Imre Nagy...

Helene Carlbäck reste västerut och hamnade i Toronto på den årliga superkonferensen under det amerikanska slavistförbundets ledning. Med 408 sessioner på fyra dagar gällde det att välja och vraka.

Susanne Concha Emmrich har läst om den ryska järnvägens historia och reflekterar över resandets förändring.

Så här i julklappstider kan det vara idé att titta lite extra under *Nya böcker* och *Bokanmälningar*.

Med detta – och den sammanställning av Rigas gatunamn som återfinns sist i detta nummer – ber redaktören att få önska alla trogna läsare och skribenter

God Jul och Gott Nytt År!

Rysslands äldsta stad?

av Stefan Eriksson

Konsul

E-post: Stefan.Eriksson@foreign.ministry.se

*Den tappre krigarn för sedan
åt öst över havet att härja
Valdemars rike med svärdet –
vapenlarmet växte.
Männens skräck! – jag vet det –
Aldeigjas borg du brände
Kampen blev hård mellan männen,
när hären till Gardar du förde.¹*

Jubileumsåret 2003 fortsätter i nordvästra Ryssland. Vid sidan av S:t Petersburgs 300-jubileum har både Petrozavodsk och Pskov firat att det gått 300 resp. 1100 år sedan städerna grundades.

¹Ur Eyjolf Dádeskalds "Bandadrápa", som bl.a. berättar om hur Erik Jarl från Norge år 997 brände ner Aldeigjuborg (Staraja Ladoga). Valdemar är identisk med Vladimir och med Gardar avses Gårdarrike (vikingarnas namn på nuvarande Ryssland). Citatet är hämtat ur Mats G. Larssons bok "Rusernas rike".

Den stad i Ryssland som kan spåra sina rötter allra längst tillbaka i tiden är dock **Staraja Ladoga**, som i år firar den aktningsvärda åldern av 1250 år. Staraja Ladoga är identisk med vikingarnas *Aldeigjuborg*, som i sin tur härrör från det finska *aalodi-joki* ("den nedre floden"). Med hjälp av modern teknik har man kunnat fastställa att Staraja Ladoga existerade redan på 750-talet, och eftersom den äldsta bevisade dateringen härrör från år 753 har man just i år haft anledning att uppmärksamma stadens 1250-årsjubileum.

Jubileumsfiranden i Ryssland har en tendens att sammanfalla med valår, och att det i höst var guvernörsväl i Leningrads län kan möjligen ha påverkat fastställandet av just år 753 som tidpunkt för Staraja Ladogas tillblivelse.

Mycket har hänt sedan **Rurik** kom hit från Skandinavien år 762 för att grunda en kungaätt som kom att styra Ryssland ända fram till 1600-talet, och av det forna Staraja Ladoga återstår idag blott ett mindre bysamhälle – mycket vackert beläget vid Volchovfloden – i Volchovdistriktet i Leningrads län. Efter det att **Peter den Store** år 1704 grundat Novaja Ladoga ("Nya Ladoga") några kilometer norrut förlorade Staraja Ladoga sina stadsprivilegier och föll delvis i glömska under ett par århundraden. Det var egentligen först på 1700-talet som Staraja Ladoga fick tillnamnet "*staraja*" (=gamla). Dessförinnan till dess hade staden burit namnet Ladoga.

Ω

Förberedelserna för Staraja Ladogas jubileum inleddes i god tid för något år sedan, men det var först när president **Putin** utgav ett dekret i frågan den 9 december 2002 som jubiléet fick den status som varje rysk stad vill ge sitt jubileumsfirande. Detta dekret antogs som ett resultat av en hänvändelse från regeringen i Leningrads län.

I den ryska verkligheten, där finansiella resurser inom den statliga sektorn fördelas

relativt centraliserat, är givetvis ett jubileum inte bara en anledning att få uppmärksamhet för en stad och dess historia, utan också en god förevändning för att få federalt stöd för restaureringsarbeten och andra byggprojekt. Dekretet innehöll dock i princip bara tre punkter: för det första antogs förslaget att fira Staraja Ladogas jubileum, för det andra rekommenderades Leningrads län att sätta samman en jubileumsplan och fastställa finansieringskällor för denna, för det tredje rekommenderades federala organ samt andra federationssubjekt att ta del i firandet. Detta betyder att dekretet i sig inte medförde att några federala medel avsattes.

Jubileumsåret föregicks av en livlig diskussion bland ryska historiker om verkligen Staraja Ladoga är att anse som Rysslands första huvudstad, något som man lokalt gärna vill framhålla. Presidenten Putin samlade t.o.m. vid ett tillfälle en grupp prominenta historiker för att diskutera Rysslands historia, inkl. frågan om den ryska statsbildningens uppkomst. Något entydigt svar gavs dock inte på frågan om verkligen Staraja Ladoga är att betrakta som den äldsta ryska huvudstaden i konkurrens med framför allt Novgorod, Kiev och Vladimir.

Ω

I och med att dekretet till slut publicerades innebar detta trots allt ett erkännande av Staraja Ladogas betydelse i den ryska historien. Vid invigningen av en utställning om Staraja Ladoga i juni i år på Historiska museet i Moskva framförde vice museichefen **Jegorov** ett förslag om att återupprätta både den historiska och lingvistiska rättvisan genom att utnämna Staraja Ladoga till "*mat' gorodov russkich*" (=alla ryska städers moder"), en hederstitel som vanligen brukar syfta på Kiev, som enligt Jegorov ju uppkom långt senare och dessutom är av maskulint genus! (och följaktligen skulle kunna göra anspråk på att vara alla ryska städers fader).

Historiska spörsmål är något som fortfarande väcker starka emotioner i Ryssland, och inte

sällan kan historieskrivning få politiska implikationer. Det faktum att Kiev, som bevisligen spelade en central roll i de första östslaviska statsbildningarna, numera är huvudstad i det självständiga Ukraina är en faktor som sannolikt talar till Staraja Ladogas fördel i debatten om vilken rysk huvudstad som är att betrakta som den äldsta.

Frågan om det skandinaviska deltagandet i upprättandet av den första ryska statsbildningen – i Ryssland omnämnt som den s.k. normandiska teorin – har under olika historiska perioder varit mer eller mindre kontroversiell i Ryssland, ofta beroende på den politiska konjunktur som varit förhärskande. Trots att skandinaviska fynd från senare tid vid utgrävningar i både Staraja Ladoga och Novgorod bekräftar att kontakterna med Skandinavien var mycket intensiva under vikingatiden, finns det idag i Ryssland också andra historiska teorier som tonar ner det skandinaviska inflytandet och ibland hävdar att Rurik inte alls var av skandinaviskt ursprung.

Ω

Stor uppmärksamhet riktades mot Staraja Ladoga den 17 juli i år, då president Putin med sin yacht ”*Pallada*” angjorde vid den gamla fästningen. Hamnpiren har inte varit i bruk under senare år, och trots att renoveringsarbeten nyligen genomförts hade presidentyachten uppenbara problem att lägga till vid piren. Under besöket hann presidenten bese de viktigaste historiska minnesmärkena samt inviga en minnessten framför det nyrenoverade kulturcentret i Staraja Ladoga. Enligt uppgift var tsaritsan **Jelisaveta Petrovna** (Peter den stores dotter) det senaste ryska statsöverhuvudet som besökt staden.

Dessförinnan hade Peter den store år 1702 samlat sina trupper i trakten av Staraja Ladoga inför anfallet på den svenska fästningen Nöteborg (*Oresjek*) vid Nevans utflöde ur Ladoga. Peters förskjutna hustru **Jevdokija Lopuchina** förknippas också med Staraja Ladoga, eftersom hon under sju år här satt

fängslad på ett av stadens kloster. En liten incident inför presidentens besök var ett omdiskuterat beslut – enligt uppgift av länsadministrationen – att riva tre obebodda 1700-talshus i trä på *Varjazjikaja ulitsa* (=Väringagatan), vilka inte ansågs pryda utsikten. Åtminstone ett par av husen hade dock brunnit och från en del håll vill man nu tona ner betydelsen av de rivna byggnaderna. Inför presidentens besök hade muséet i Staraja Ladoga färdigställt en ny byggnad i vilken en utställning om de senaste arkeologiska fynden inhysts.

En del av exponaten hade tidigare visats i Moskva samt på Eremitaget i S:t Petersburg. I samma byggnad visades under augusti månad en svensk utställning på temat ”Vikingar i österled”. Huvudattraktionen i denna utställning – f.ö. ett samarbete mellan Statens Historiska museum och Svenska Institutet – var sju naturtrogna runstenskopior som berättar om vikingarnas färder österut.

Ω

Vid den dag som officiellt fastställts för jubileumsfirandet en månad senare – den 16 augusti – närvarade inte några federala ryska företrädare, vilket gjorde att festligheterna fick mer av en lokal och regional prägel. Guvernör **Serdjukov** och ett stort antal representanter från Leningrads läns regering och dess municipaliteter deltog givetvis. Ett flertal gäster från Leningrads läns ”vänregioner” hade också inbjudits, och från Sverige deltog bl.a. landshövdingen i Södermanland. I fästningen gavs en konsert som i teatralisk form återgav Staraja Ladogas historia blandat med framträdanden av lokala artistförmågor.

Ute på stadens huvudgata hade en större folkfest anordnats med olika uppträdanden och hantverksmarknad. Utan tvivel kan arrangemanget anses som lyckat, även om viss besvikelse över att presidenten valde att besöka Staraja Ladoga redan i juli stod att märka hos arrangörerna. Hade presidenten anlät den 16 augusti hade det dock troligen av säkerhetsmässiga skäl varit svårt att ge

frandet den karaktär av folkfest som det till slut fick.

Det är vanskligt att bedöma vilka konsekvenser jubiléet kommer att få för Staraja Ladoga. Givet är att intresset från inhemska turister kommer att öka och besöksströmmen kan säkerligen förväntas tillta under den närmaste tiden. Vad gäller finansieringen av den fortsatta restaureringen av de unika historiska minnesmärken som Staraja Ladoga förfogar över har vissa tillskott kunnat märkas under jubileumsåret. Det gäller framför allt finansiering från den regionala administrationen, och i mindre utsträckning i form av federala medel, trots att muséet har status som federalt minnesmärke.

Ω

Dagens museikomplex i Staraja Ladoga bildades så sent som 1984 och fick federal status 1995. Muséet omfattar totalt 200 hektar och ett problem är att ett stort antal bostäder är belägna inom museiområdet. Fortfarande krävs stora resurser för att renovera eller konservera fästningen i Staraja Ladoga, och ett flertal andra kyrkor och kloster är också i akut behov av restaurering. Eftersom delar av den orenoverade fästningen inte är tillräckligt skyddade riskerar ett alltför stort tryck av besökare att skapa problem både vad gäller minnesmärkenas och besökarnas säkerhet. Förhoppningsvis kan dock den uppmärksamhet som Staraja Ladoga fått leda till att muséet får de nödvändiga resurser som krävs för att bevara dess historiska byggnader.

En idé som lanserades av 1:e vice kulturministern **Dementjeva** i samband med jubiléet var att skapa en turistrutt på modell av den s.k. Gyllene Ringen av historiska städer runt Moskva. ”Silverringen” skulle i så fall kunna omfatta historiska städer och fästningar runt om S:t Petersburg som Staraja Ladoga, Novgorod, Izborsk, Pskov, Ivangorod, Viborg, Nöteborg/Oresjek, Priozersk, Koporje m.fl.

Staraja Ladoga är jämnårig med Birka, och är ett unikt minnesmärke över tidiga kontakter mellan skandinavisk, slavisk och finsk-ugrisk kultur. Så sent som förra året hittade man vid utgrävningar grunden av ett gästhus från vikingatid.

Ω

Utöver de omfattande kontakter som förekom under vikingatiden har under årens lopp Sveriges och Rysslands historia ett flertal gånger sammanflätats just på denna plats. Både Rurik och **Olof Skötkonungs** dotter **Ingegerd** anlände först till Staraja Ladoga, innan de begav sig vidare till Novgorod. Ingegerd (i Ryssland känd som furstinnan **Irina** och **den heliga Anna**) fick Staraja Ladoga i brudgåva från sin man **Jaroslav** den vise, och satte sin kusin **Ragnvald Jarl** som ståthållare i staden.

Den stenfästning som idag kan beskådas i Staraja Ladoga är av senare datum och uppfördes under 14-1600-talen. Några av fästningstornen har rekonstruerats under sovjettiden. Fästningen är byggd på grunden av en mycket äldre fästning, vars äldsta delar – där man idag huvudsakligen genomför de arkeologiska utgrävningarna – är belägna strax utanför fästningen. Bland de historiska minnesmärkena utmärker sig två 1100-talskyrkor med unika bysantinska fresker. S:t Georgijkyrkan inuti fästningen är känd för sina välbevarade fresker, och inte minst den som avbildar hur S:t Georgij (Sankt Göran) besegrar draken. Han saknar nämligen svärd och den ormliknande draken förs istället bort i ledband! Enligt legenden har denne pacifistiske variant av **S:t Georgij** besegrat sin motståndare med böner och ordets hjälp.

Ursprungligen byggdes i slutet av 1100-talet sex liknande kyrkor i Staraja Ladoga till minne av det misslyckade svenska försöket att erövra området söder om Ladoga år 1164. Enligt Novgorodkrönikorna skall hela 43 av de 55 svenska skeppen då ha beslagtogs. Det var först år 1240 som ett nytt svenskt försök att besegra Novgorod gjordes, men den gånge

slutade det redan på Nevan i det berömda slaget mot **Alexander Nevskij**. Nästan fyra sekler senare lyckades dock svenska trupper år 1612-17 ockupera fästningen i Staraja Ladoga. Det var först efter undertecknandet av fredsavtalet i Stolbovo 1617 som Staraja Ladoga återigen kom att hamna under rysk kontroll².

Ω

Mot bakgrund av den stora betydelse Staraja Ladoga haft historiskt för de svensk-ryska relationerna är det något förvånande hur lite känd denna plats är i Sverige utanför en smal krets av specialister. Det borde finnas goda förutsättningar att öka intresset i Sverige för Staraja Ladoga bland arkeologer och historiker men också turister. Idag leds utgrävningarna i Staraja Ladoga av den snart 75-årige professorn **Anatolij Kirpitjnikov**, som med sin outtömliga energi ibland har svårt att upprätthålla en fruktbar dialog med sina svenska kollegor. Sommaren 2002 arbetade dock en mindre grupp svenska arkeologistudenter vid utgrävningarna, ett projekt som finansierades av SI på initiativ av den i förtid bortgångne chefen för Institutet för Fortida Teknik – **Tomas Johansson**.

Norge har under senare år varit aktivt i Staraja Ladoga, framför allt via universitetet i Trondheim. Staraja Ladoga förtjänar verkligen större uppmärksamhet från svensk sida. Avsaknaden av egna kommunala strukturer gör dock att vänortskontakter med Staraja Ladoga knappast är meningsfulla. Muséet är i dag den stabilaste samarbetspartnern i staden.

² Byn Stolbovo (som sannolikt p.g.a. det ryska uttalet på svenska blivit Stolbova) ligger c:a 50 km öster om Staraja Ladoga intill landsvägen mot Tichvin och består idag av ett 15-tal hus längs floden Sjas (ry. Сясь).

Debatt

Om den ryska intelligentsian – ett genmäle

av *Lars Erik Blomqvist*

Översättare, fil.dr.

E-post: lars-erik.blomqvist@sh.se

I det senaste numret av *Bulletinen* rapporterar universitetslektor **Kerstin Olofsson** om sina visiter vid två konferenser om den pågående ”intelligentsiaforskningen” i Ryssland. Emellertid är hennes (dessvärre inte helt välskrivna) artikel knappast särskilt inkännande, och hennes slutsatser bidrar bara måttligt till den förståelse som måste till om läsaren rätt skall kunna begripa vilken roll rysk tanke, vilken rysk (som det numera brukar heta) ”tankesmedja” som – oavsett politisk, social eller ekonomisk tillhörighet – skall präglade det möte med ryska intellektuella som de flesta av oss verkligen vill ha.

Utgångspunkten måste ju vara att det i Ryssland råder ett välbehövligt intellektuellt kaos – men att där samtidigt finns en miljö, lika stram som eftersträvansvärd, när det gäller påfyllnaden av det historiska minnet.

Kerstin Olofsson ansluter sig, tydligen, i sitt slutord, till den vemodigt uppgivna tanke som gärna brukar hävda att den ryska intelligentsian egentligen bara behövs när censuren regerar. Kort sagt: ingen censur – ingen intelligentsia! Citat: ”Ur den synvinkeln är intelligentsians död alltså ingenting att beklaga.”

Så utomordentligt tarvligt! Var och en som följt rysk bokutgivning de senaste åren – och då inte bara menar att en halvlitterär dagslända som **Nina Sadur** borde få bli citerad i ämnet – är fullt medveten om att ryska intellektuella agerar både *med* censur och *utan* – och alltid har gjort det. Precis som såväl förföljda som förlagda författare ständigt har agerat – från, låt oss säga, 1700-talets **Novikov** till dagens.

Återigen: Så utomordentligt tarvligt! Om det, nämligen, finns någon (jag säger *någon*) grupp i det ryska samhället som ännu förmår bjuda motstånd mot den pågående utslätningen, Putiniseringen och macdonaldifieringen av Ryssland är det den intelligentsia – som i avsaknad av en talför och medveten borgerlighet – fortfarande vill hävda sitt behov av minne. Man behöver bara besöka bokmässan just nu i november i Moskva för att inhandla minst 42 nyutkomna centimeter böcker (ett uppslagsverk om de ryska frimurarna [1200 sidor], en välillustrerad avhandling om det ryska tjänstemannasystemets historia [475 sidor], **Toporovs** strålande artikelsamling om Petersburgmyten i rysk litteratur – och **Tregubovas** bok om hur det kan te sig att vara en ”*Kremldigger*”... Till detta kommer, förstås, faksimilutgåvorna av de ryska liberalernas tal i Riksduman 1906-1907...)

Den som ansluter sig till tanken att den ryska intelligentsian är död tar på sig ett väldigt ansvar. Den ryska intelligentsian råkar, nämligen, leva. Jag är övertygad om att den tänker göra det länge till. Den behövs, den är nödvändig, alldeles oavsett vilken härkomst den har. Den är nästan det enda som Ryssland kan erbjuda som motkraft – och det har den alltid varit.

Tidskrift

”Tiden som störtar iväg”

av *Susanne Concha Emmrich*

Filolog, projektledare och förlagsredaktör för Östeuropa vid Svenska institutet
E-post: susanne.concha-emmrich@si.se

Det ryska lokomotivet visslar inte, utan det tutar som en skeppssirén. Tåget simmar ut till ett mörkt, vidsträckt och lugnt land, skriver **Joseph Roth** om gränsstationen Niegoreloje under andra hälften av 1920-talet.

Jag skulle vilja referera artikeln ”*Davonstürzende Zeit*” (ungefär ”Tiden som störtar iväg”) av

Karl Schlögel. Artikeln handlar om den ryska järnvägens historia och publicerades i den tyska utgåvan av *Lettre*, 46, vinter 2002. Schlögel, professor i allmän historia med inriktning på Östeuropa vid Vidrianauniversitetet i Frankfurt/Oder, betecknar i sitt bidrag introduktionen av expresståget *Neva* som slutpunkt för den moderna järnåldern, dvs. järnvägens och järnkonstruktionernas stora epok. Höghastighetståget ER 200, tillverkat i ryska Tver, behöver idag 4,5 timmar för sträckan St. Petersburg – Moskva. Den planerade utvecklingen ska leda till än kortare restid – 3-2,5 timmar. Sträckan Petersburg – Moskva är som alltid, sedan linjen invigdes 1 november 1851, först ut. Nya snabbförbindelser finns också mellan Moskva och Rjazan, Tula och Vladimir.

För Schlögel betyder ER 200 inte bara ytterligare en ny tågmodell, ny tågdesign och en ny tidtabell, utan en annan rytm, andra rumsförhållanden och en annan förnimmelse av tiden. Och städerna St. Petersburg och Moskva flyttar liksom ihop för att bli något av en dubbelstad.

Vad har förändrats i resandet? Datoriserad biljettförsäljning låter köandet vara ett minne blott. Tågets design och personal liknar flygplanets. Hastigheten gör det omöjligt att urskilja landskapet man färdas i, men de nya passagerarna är inte heller intresserade av det. De är sysselsatta med sig själva. Litet bagage – attachéväskan, laptop, som störst turistens väskor. Snabbmat och te i plastmugg. Förbi är tiden då kupén var ett ryskt mikrokosmos, med samovaren, otympligt bagage, förtroligheten, också gentemot den främmande passageraren, sanningens ort. Kupéns oöverträffade hemtrevnad.

På ett högre plan hävdar Schlögel att Ryssland resp. Sovjetunionen fanns på grund av att järnvägen fanns. Den fungerande järnvägen garanterade imperiets sammanhållning. Och varje expansion av imperiet blev bestående först efter att nya järnvägssträckor och stationer byggts. Räckvidden av det breda

spåret markerade imperiets omfång (våren 1945 slutade det breda spåret vid *Schlesischer Bahnhof* i Berlin).

Många språkliga formuleringar vittnar om järnvägens betydelse för den historiska utvecklingen. ”Framstegets lokomotiv” står för revolutionen, **Lenin** och revolutionens hårda kärna reste i det ”plomberade tåget”, agitpropståget osv.

Också moderniseringens mörka sida står järnvägen för: Gulagfångarnas slavarbete vid järnvägsbyggen och böndernas och hela folkens deportationer. Under andra världskriget slutligen blir den sovjetiska järnvägen till den logistiska ryggraden för Röda arméns motangrepp och befrielsen.

Ω

Schlögel romantiserar inte i sin fylliga och inspirerande framställning. Hans slutsats blir att här händer det någonting som liknar en resa in i icke-samtidighet, in i otakt. Medan en *metropolitan corridor* – det vill säga. S:t Petersburg och Moskva – växer snabbt och närmar sig Berlin, Stockholm och Istanbul, stannar resten av Ryssland – provinsen, om än med stora städer – utanför. Accelerationen sker inom denna korridor, som samtidigt möter den kringliggande zonen där all rörelse blivit långsammare. Om man inte skulle se en nyförgylld kupol mellan trädkronorna då och då, skulle man tro att rörelsen hade avstannat helt och hållet. För Schlögel är det en *clash of civilizations*, då huvudstaden är liksom avkopplad och störtar ensam iväg, bort från landet. På skiljelinjen gror resignation och hat, ressentiment och avund. Med hänvisning till filosofen **Nikolaj Berdjajev**, som karakteriserade den ryska revolutionen som en sammanstötning mellan 1500- och 1900-talen, ställer Schlögel frågan hur Ryssland kommer att klara denna nya runda av icke-samtidigheter och otakt. Tillståndet är en oerhörd påfrestning för ett land, även om Ryssland har erfarenhet av att handskas med kriser och katastrofer.

De flesta vet att **Savva Mamontov** (1841-1918) var mannen bakom den ryska järnvägens stora expansion som lyckades att privatfinansiera byggandet under andra hälften av 1800-talet (fadern **Ivan** började med denna gren inom aktiebolagets verksamheter). Han fälldes av aristokratin 1899, under processen 1900 blev han frikänd men ruinerades p.g.a. stora ersättningssummor. Samma år drog han sig tillbaka till sitt gods Abramtsevo norr om Moskva och förblev mecenaten, konstnären och ”Moskvas Medici”. Jag slogs av två porträtt: **Ilja Repin** målar honom 1880 – något lättjefullt tillbakalutad i soffan, iklädd den ryska långskjortan. **Anders Zorn** porträtterar honom 1896 i Paris (ett beställningsporträtt) – som vilken europeisk entreprenör som helst, stående i elegant blågrön kostym med handen över ett pappersark på bordet, kanske en karta. Två tavlor, två bilder, två personligheter. Undrar om **Adolf von Rosen**, **Carl Fredrik Liljevalch** eller **Ernest Thiel** målats i en svensk nationaldräkt, daladräkt för den delen...

Ω

Tillbaka till **Joseph Roth**: född 1894 i en judisk familj i Galizien, läste filosofi och tysk litteratur i Lemberg och Wien, efter första världskriget journalist, sedermera korrespondent för *Frankefurter Zeitung*, dukade under 1939 i Paris (några dagar tidigare hade han brutit ihop när han fick veta att **Ernst Toller** begått självmord i New York).

Roth har vi att tacka för en underbar skildring av att med tåg passera gränsen mellan Polen och Ryssland, det vill säga Sovjetunionen. Texten ”*Die russische Grenze*” avnjuts allra bäst på dess originalspråk tyska. Platsen är järnvägsstationen Niegoreloje (idag det vitryska Neharelaje, sydväst om Minsk).

Med en varm nyfikenhet och förståelse för alla berörda skildrar han hur tullen öppnar allas väskor, förutom en diplomats som får förbli ”jungfruliga”, dock måste de noteras i långa listor. Allt dras ut i ljuset ur

affärsmännens och andras väskor – varumönster, privata kläder, lyxvaror etc. – ”*eine so genaue Visitation*” har författaren aldrig skådat. Han drar slutsatsen att det här inte är en vanlig gräns mellan länder, utan att den vill vara en gräns mellan världar. Den proletäre tulltjänstemannen (som vet hur man smugglar!) möter visserligen medborgare från neutrala och även vänligt sinnade stater, samtidigt är de dock människor ur en fientlig klass, kapitalets sändebud. Affärsmannen kommer att lämna dyra varor i Sovjetunionens skyltfönster, som proletären aldrig kan köpa. Denna gräns är i högsta grad av historisk betydelse, den är denna tids förvridna anlete, ”*das merkwürdige, verworrene Antlitz dieser Zeit*”.

Det ryska lokomotivet visslar inte, utan det tutar som en skeppssirén. Tåget simmar ut till ett mörkt, vidsträckt och lugnt land...

*

P.S.: Denna ryska järnvägens historia kan betraktas som en delstudie av **Karl Schlögel** på väg till hans stora bok ”*Im Raume lesen wir die Zeit. Ueber Zivilisationsgeschichte und Geopolitik*”. Den kom ut hos Carl Hanser Verlag Muenchen i somras; 567 sidor, 25,90 Euro.”

Konferenser

Gränsöverskridande i österled

I september hade jag nöjet att delta i en geografisk konferens i **Ungern**, som på ett föredömligt sätt kombinerades med relevanta exkursioner. Sessioner hölls i Pécs, Békéscaba och Debrecen, och efter respektive sessionsdag besöktes närliggande gränsområden i Kroatien plus Vojvodina i Serbien, Rumänien och Ukraina.

Konferensen organiserades av tre institut inom den ungerska vetenskapsakademins centrum för regionala studier i anslutning till

det internationella nätverket *Border Regions in Transition* (BRIT). Den bar undertiteln *Regionalisation, EU Enlargement, Shifting Borders of Inclusion and Exclusion*, i sanning ett aktuellt tema. Många av deltagarna ingick i det EU-finansierade projektet EXLINEA (www.exlinea.org) om EU:s delvis nya yttergränser från Finland i norr till Grekland och Cypern i söder. Själv talade jag om baltstaternas gränser mot Ryssland.

Föredragen handlade också om åtskilligt annat, allt från gränsen USA-Kanada efter 9/11 (**H Nicol**) och Bukovina som en farstu till Centraleuropa (av geopolitikens nestor **L Kristof**) över Haparanda-Tornio (**T Lundén**) till kvinnliga företagare i rumänska Arad (**M Lelea**) och Serbiens turistattraktioner. Det blev ganska ”spretigt” men ändå något för var och en i den brokiga skaran.

Ω

Mest givande var nog exkursionerna med dithörande seminarier, som gav underlag för jämförande slutsatser. Man slogs av välståndsklyftan mellan södra och östra Ungern, som ändå är fattigast i landet, och områdena på andra sidan gränsen trots att dessa utvecklats snabbare än resten av respektive länder. Gränsstäderna i Kroatien och Rumänien gjorde ett livaktigare intryck än Subotica i Vojvodina eller Uzgorod i Karpato-Ukraina, och t o m i det svårt krigshärjade Vukovar såg man tecken till framtidstro.

Störst vilja till EU-anpassning märktes förstås i Rumänien, som beräknas bli medlem 2007-2008. Vi fick besöka den ungersk-rumänska Euroregionen Bihor-Hajdú-Bihar, som syftar till samarbete över gränsen mellan många småorter. Seminarier arrangerades, varav jag fick intrycket att en god del av EU-pengarna går till kontor, organisation, IT och marknadsföring. Med de andra tre grannarna visade sig Ungern inte ha lika nära gränssamarbete, däremot har som bekant Polen euroregioner med bl a Ukraina.

Stort intresse ägnades olika gränsfrågor. Vi såg att den mäktiga Donau på ett avsnitt utgör *de-facto*-gräns mellan Kroatien och Serbien, men bra kartor visar att *de-jure*-gränsen går kors och tvärs över floden. Detta förklarades bero på att gränsen drogs under Dubbelmonarkins tid utefter flodens dåvarande lopp, och att ett utbyte av enklaver ännu inte skett av politiska skäl.

Ω

Vi tillbringade givetvis mycket tid vid gränsövergångarna, trots att vi behandlades som VIP och vid ett tillfälle eskorterades av en ungersk gränspolisgeneral. Endast Ukraina krävde visum av mig. Vi observerade att gränsstationerna särskilt på den ungerska sidan moderniserats till EU-standard beträffande rutiner och teknisk utrustning, medan övergången Kroatien-Serbien erbjöd en sorglig anblick. Köerna av lastbilar var överallt långa, särskilt på den icke-ungerska sidan. Många privatbilar, ofta vräkiga, bemannades uppenbarligen av småhandlare (*shuttle-traders*, ”ants”) som utnyttjar prisskillnaderna mellan Ungern och grannlandet beträffande t ex sprit, cigaretter och bensin respektive lyxvaror, elektronik och kläder. Många kommer också till Ungern för säsongarbete inom jordbruket. Värst problem vållar tydligen Ungerns korta gräns mot Ukraina, dit det kommer en strid ström illegala invandrare, inklusive prostituerade, österifrån på väg till EU, och stulna bilar i motsatt riktning. Där är också smuglingen omfattande och gränspolisen dåligt betald och korruperad. Ungerns införande av visumtvång i höst inför EU-inträdet innebär nya problem och kommer sannolikt att minska trafiken.

Trots gränserna kunde vi också konstatera likheter i bebyggelse mellan alla områden som vi besökte, liknande barockkyrkor, jugendstilsfasader osv. Detta beror givetvis på att alla tillhört den ungerska delen av Dubbelmonarkin fram till Trianon-freden 1920. Den etniska frågan är som bekant ett problem i gränsområdena. Som våra ungerska

medresenärer gärna påpekade var ungrarna före 1920 var helt dominerande, och på många ställen finns det fortfarande ungerska m fl minoriteter kvar. På ett hus i ukrainska Uzjgorod såg vi text på tjeckiska och ungerska, som måste ha skrivits under mellankrigstiden.

Vi kunde också konstatera att nationell symbolik, som vi svenskar vant oss av med, i Centraleuropa spelar en stor roll. Flaggor såg vi överallt. I Vukovar har ett jugoslaviskt monument över partisanerna under andra världskriget förstörts och ett kroatiskt krigsmonument uppförts i närheten, och på ett berg längre upp vid Donau står en jättelik segergudinna vänd mot Serbien. Frågan om ett ungerskt monument i Arad över avrättade generaler efter revolutionen 1848, som rumänerna tagit ner, utgör ett aktuellt politiskt problem på högsta nivå. (Mer om sådant finns i **Kristian Gerners** utmärkta bok om Centraleuropas historia.)

Ω

Konferensen och resorna gav alltså intressanta insikter och intryck, men tyvärr smolkades glädjebägaren av dålig organisation och bristfällig information. Som det ofta blir rymde konferensen så många föredrag att det knappt blev tid till diskussioner. Programmet för bussutfärderna rasade ihop, eftersom vi ständigt blev försenade. Detta berodde inte minst på att vår försynte reseledare aldrig höjde rösten för att skynda på oss. Han gick bara av och an, tittade bekymrat på klockan och ringde mobiltelefon för att ändra mötestider. (Han hette förresten **Imre Nagy**...) Under den första utflykten missade vi sålunda ett möte med borgmästaren i Subotica med tre timmar. Vi åkte sedan i skymningen tillbaka till Ungern, och ett möte i Szeged inhiherades utan ett ord. När vi trötta och hungriga kom fram till Békéscsaba vid 23-tiden, hade vi problem att få rätt rum på hotellet, eftersom det bestod av tre olika byggnader med samma numrering, och restaurangen var förstås stängd. De flesta gick och lade sig, bara fyra stora finnar tog taxi ut i

natten och hittade till slut en dygnetrunt-restaurang.

Också fortsättningen bjöd på mer eller mindre lustiga överraskningar. Seminariet på universitetet i Oradea inleddes med ett besök på en gammal jordvärmeanläggning, som rumänerna var stolta över. I Debrecen missade några av oss den avslutande banketten, därför att tiden ändrats, och jag höll på att missa utfärden till Ukraina, eftersom platsen för avresan flyttats utan min vetskap. I Uzjgorod ersattes utan förklaring ett möte med representanter för staden med en guidad rundtur, inklusive slottets botaniska samlingar, och först på den ungerska sidan av gränsen fick vi mat.

Men mycket vägdes upp av den behagliga miljön och klimatet. Solen sken hela veckan. Vi njöt av det vackra, bördiga landskapet med solros- och majsält, fruktodlingar och vingårdar. Där fanns gott vin, palinka och paprika i alla former. Ack ja, det var annat än i de ryska skogarna.

Ingmar Oldberg
E-post: ingold@foi.se

Imponerande i västerled

USA:s slavister har inom ramen för *The American Association for the Advancement of Slavic Studies* nyligen avhållit sin årliga konferens. I år var Toronto värdstad och det lär ha varit första gången som en AAASS-konferens hölls utanför USA. Själva var jag med en gång tidigare, 1988 i Honolulu. Den gången befann sig troligen färre personer inne i sessionssalarna än ute på den ljuvliga beachen – i det avseendet var Toronto ett effektivare konferensställe. Visserligen var luften högre och soltimmarna fler än i det dimgrå Stockholm, men det var ju ändå senhöst och dagarna kortare.

Hotell *Royal York* med sin vackra nyrenoverade inredning i mixad

nationalromantik, jugend och tjugotalsklassicism stod för lokaliteterna.

Konferensen var ett imponerande evenemang med 408 (!) sessioner under fyra dagar. Programmet kan för övrigt fortfarande hittas på nätet via www.aaass.org. Med tanke på konferensens omfång fanns det naturligtvis inget förenande och övergripande tema, annat än ”*Slavic studies*”, där Ryssland dominerade, följt av Ukraina och med enstaka nedslag i polska, tjeckiska och andra slaviska områden. Sitt konferenstema skapar man ju själv genom att pricka in sessioner i programmet med anknytning till varandra. Själva hade jag en uppsättning favoritämnen, som ”Samhälle och rätt i sekelskiftets Ryssland”, ”Genusaspekter på sovjetisk samhällshistoria”, ”Historieskrivningen om sovjetsamhället”, till exempel, men jag bestämde mig för en stram och disciplinerad konferensstrategi: ingen ”*session hopping*” denna gång, bara ett enda genomgående tema! Och min röda tråd fick bli ”Reformer under Chrusjtjovs epok”, ett tema som rymde nya arkivfynd och spännande diskussioner kring hemliga talet, partikongressen 1961, den motsägelsefyllda avstaliniseringen, spänningsförhållandet mellan det privata och det offentliga och den försiktiga renässansen för samhällsvetenskaperna.

Ω

I många sessioner presenterade doktorander eller nyblivna postdoc-forskare sina undersökningar – vad gäller chrusjtjovepoken ofta grundade på färsk empiri från nyöppnade arkiv – medan de seniora forskarna samlades i paneler och rundabords-sessioner för att lägga fram mer syntetiska analyser och diskutera med varandra och publiken. Bäst brukar det bli när juniora och seniora forskare kommer samman, som i sessionerna ”*What did Khrushchev really mean? Redefining freedom after the Secret speech*” och ”*Redefining reform and its periodization: New perspectives on 1953 and the XXII Party Congress*”. I den senare sessionen analyserades bl.a. den sovjetiska etnografins pånyttfödelse efter kriget. Etnograferna tilläts

att för första gången på årtionden göra empiriska undersökningar av böndernas liv – på en landsbygd förödd av kollektivisering och krig. Resultaten av undersökningarna offentliggjordes naturligtvis inte i samtiden (eller långt efter det heller, för den delen), men de användes av makthavarna som underlag för planerade reformer. Ungefär som den sovjetiska sociologin användes något årtionde senare. Det spännande med det här föredraget var att det visade, att etnograferna började sina fältarbeten redan i slutet av 40-talet, flera år före **Stalins** död.

Ω

Sessionens kommentator var den kände rysslandsvetaren **Geoffrey Hosking** (författaren till bl.a. *Russia: People and Empire*), som just tog upp tråden med den ”förskjutna kronologin” och spann vidare: dokument från ryska arkiv visar att det fanns reformer i stöpsleven redan kring 1950 av det slag som vanligen tillskrivs **Chrusjtjov** eller andra inom den poststalinistiska eliten. Detta var visserligen bara utkast till reformer, som inte förverkligades förrän efter 1953, men förändrade kronologiska ramar kan försätta åtminstone en historiker i ett lätt upphetsat sinnetillstånd, enligt devisen ”Tell me something I didn’t know before!”

Ett annat föredrag att njuta av var slavisten och konstvetaren **Susan Reids** ”*In the Name of the People; The Manege Affair Revisited*”. Källmaterialet till hennes undersökning om vad ”folket” faktiskt tyckte om konstutställningen på Manegen 1962 var de reaktioner som nedtecknades i besöksböckerna på själva utställningen, en källa som nyligen gjorts tillgänglig för forskarna. Utställningen där Chrusjtjov gav sitt omdöme om tavlor som visade ”smuts, dekadens, träck och sexuella avarter” avslutat med orden: ”Vi för ett krig mot er, mina herrar!”, har gått till historien som den vändpunkt då tövädret började följas av ett kyligare kulturklimat.

Reid renodlade sin analys till publikens reaktioner på två av utställningens mest uppmärksammade tavlor. Det var **Aleksandr Laktionovs** ”Brev från fronten”; säkert minns ni den där tavlan med soldaten på kryckor, just hemkommen från fronten, som på en solbelyst förstutrappa står och läser upp ett brev från en frontkamrat för mor och syster – eller kanske en ung hustru eller bara granne – vid en typisk innergård i fyrtioalets Moskva. Tavlan, målad i realistisk (kitschig?) stil, anknyter till kriget som ett förenande tema med stark emotionell laddning, och på Manegeutställningen fick den ett nästan uteslutande positivt bemötande.

Mot detta ställer Reid reaktionerna på **Robert Falks** tavla ”Nakenstudie” i en kubistisk, grovhuggen, ”ful” stil, som framkallade upprörda och avståndstagande reaktioner – det sovjetiska folket var ju avvänjt från dylik modernism. En intressant diskussion utbröt i sessionen: Var reaktionerna en följd av sovjetmänniskornas påtvingade tillvänjning till den socialistiska realismens konst? Eller var detta uttryck för en folklig smak, som lika gärna kunde uttryckts någonstans i väst, där aldrig så många modernistiska tavlor redan hade visats upp i full frihet?

Några svenska bidrag presenterades vid konferensen. Historikern **Klas-Göran Karlsson** arrangerade sessionen ”*The Holocaust and East European Historical Cultures?*” med doktorander och kollegor: **Johan Öhman**, **Tomas Sniegon** och **Barbara Törnquist-Plewa** som föredragshållare och **Kristian Gerner** som kommentator. **Anders Fogelklou** talade om lagtolkning och institutionell politik i Ryssland i en i övrigt kanadensisk-amerikansk session om domstolar i transitionsperioder. **Stefan Hedlund** deltog bland annat i en workshop om de civila och militära dimensionerna på dagens ryska ekonomiska utveckling och slavisten **Per Ambrosiani**, slutligen, deltog i några sessioner om medeltida slaviska texter.

Helene Carlback

E-post: helene.carlback@sh.se

Nya böcker

Under denna rubrik presenteras nya titlar inom Sällskapetets område.

Ib Faurby, Märta-Lisa Magnusson (red.)

Korsvej og minefelt. Kultur og konflikt i Kaukasus (Århus: Systime Academic, 2003) 324 s.

I tolv kapitel beskriver och analyserar författarna kultur och konflikter.

Kap. 1: Historie og landskap (Sören Theisen og Torben Hansen)

Kap. 2: Etnicitet, sprog og kultue (Helen L. Krag)

Kap. 3: Demogarifiske ændringer i Nordkaukasus (Lars Funch Hansen)

Kap. 4: Islam i Nordkaukasus (Vakhid H. Akajev)

Kap. 5: De kristne kirker i Armenien og Georgien (Karsten Fledelius)

Kap. 6: Demokrati og klankultur (Sören Theisen)

Kap. 7: Økonomiske omvætninger (Hans Aage)

Kap. 8: Olje og stormakter siden 11. september (Øystein Noreng)

Kap. 9: Karabakh - den besværlige brik i de stores spil (Märta-Lisa Magnusson)

Kap.10: Georgiens uløste konflikter (Nikola Cvetkovski)

Kap.11: Den militære situation i Georgien (Kjeld G.H. Hillingsø)

Kap.12: Progorodnyj-konflikten (Lars Funch Hansen og Helen L. Krag)

Kap.13: Den tjetjenske tragedie (Ib Faurby)

Kap. 14: Det storpolitiska spil om Kaukasus (Ib Faurby)

*

Gunnel Bergström, Lise-Lotte Nilsson, Per Shapiro

Resa i Bärnstenslandet – Reportage från Kaliningrad (Stockholm: Obstinat) 2003, 112 s.

En reportagebok gjord med hjärtat. Ur innehållsförteckningen:

Så blev det Kaliningrads län
Mer än bara undervattensbåtar

Från impressionism till suprematism
Mycket nöje i Kaliningrad
På samhällets skuggsida
Höga klackar mot grå bakgrund
Den stora utmaningen
Massmedier som seismologer
Kaliningrad + Sverige = Sant

Bokanmälningar

Retrograd – Leninburg

Elena Hellberg-Hirn

Imperial Imprints. Post-Soviet St Petersburg (Helsingfors: Finnish Literature Society) 2003, 446 s.

Medan författarinns förra bok *Soil and Soul* (1998) analyserade ryskhetens symbolvärld främst under tsartiden, behandlar denna bok de spår som tsartiden satt på den f d huvudstaden, sovjettidens negering av dem och de efterföljande identifikationsproblemen i nutid. Genom en mångsidig och djuplodande analys av St: Petersburgs kultur och självförståelse belyses hela Ryssland och dess problem.

Boken består av nära sammanhängande essäer, som är tematiskt upplagda, men ger också en bild av tidsepoker och stadens topografi. En första del söker stadens identitet genom personer, platser, monument och berättelser om staden genom historien. Intressant är t ex skildringen av de kvinnliga kejsarnas insatser under 1700-talet, skakande avsnittet om belägringen under andra världskriget, vars minne **Stalin** försökte undertrycka. Ett kapitel om stadens namnbyten tar upp originella kompromissförslag som att ändra namn efter område och vissa tider, nämner Retrograd, vilket betecknar strävan bakåt, och stannar slutligen för Leninburg som bäst återspeglar den ambivalens som nu är typisk för staden.

Bokens andra del om postsovjetiska identifikationer granskar stadens topografi och de krafter som försöker forma en ny identitet, t ex olika kulturinstitutioner. Den avslutande delen tolkar innebörden i maktelitens riter och ritualer genom tiderna, inklusive 300-årsjubiléet 2003, som fick en mycket politisk, invånarfientlig prägel.

Hellberg-Hirn kommer bland mycket annat fram till att stadens imperiala arv må vara nödvändigt som grund för postsovjetiska identifikationer och för att locka turister men det alienerar också staden och dess invånare från deras samtid. Hyllandet av ett imperiellt, patriarkaliskt förflutet passar illa i ett postmodernt, demokratiskt Europa.

Hon visar Petersburgs många unika drag som huvud- och kulturstad, men gör också intressanta jämförelser med städer som Paris och Rom. Hon skildrar alla de intryck staden fått från Europa och spritt till resten av Ryssland, men konstaterar att staden sedan länge förlorat makt kampen med Moskva, även om president **Putin** och många i hans stab kommer från Petersburg. (Hur skall man här tolka Moskvans planer att bygga upp ett eget Peterhof i Lefortovo-parken?) En återstående fråga att utreda är kanske vilket inflytande Petersburg kan få på östersjöområdet i framtiden.

Boken rymmer alltså inte bara en mängd historisk och aktuell information om Petersburg och dess kultur utan ger också nya perspektiv och tolkningar, som ökar ens förståelse och intresse.

Författarinnans inriktning är postmodernt inter- (eller anti-) disciplinär genom att kombinera historia, antropologi, sociologi och semiotik, och hämtar mycket inspiration från till exempel **Zygmunt Bauman, Walter Benjamin, Pierre Bourdieu** och **Jurij Lotman**. Hon är hälsosamt onostalgisk och kritisk mot vedertagna begrepp, myter och omdömen, till och med mot sina egna utgångspunkter. Hon ser sin forskning som ett led i en process utan slut med fler frågor

än svar och inbjuder läsarna att pröva dess resultat och tänka vidare.

Boken bygger på ett överflödande rikt material, lokala arkiv och pressklipp, filmer och Internet, och en omfattande sekundär- och forskningslitteratur. Eftersom författarinnan är född och uppvuxen i Leningrad kan hon väva in egna upplevelser, och under senare besök har hon genomfört intervjuer med både hög och låg. Detta ger boken en personlig prägel. Genom att ha emigrerat på ett tidigt stadium kan hon samtidigt betrakta stadens kultur utifrån.

Boken är också sympatisk genom sitt demokratiska perspektiv: den skildrar inte enbart makt- och kulturelitens handlingar och synsätt i centrum, utan också vanligt folks önsksningar och behov i förorterna. Givande är också belysningen av kvinnornas roll i politik och kulturliv genom historien, och av olika minoriteter som de homosexuella idag.

Det bör sägas, att resonemangen ibland är på en hög abstraktionsnivå, vilket kräver tid och koncentration vid läsningen, men det lönar sig. Läsningen underlättas av många intressanta och belysande illustrationer, bilder och fotografier (även egna). Man behagas av ett varierat och fint språk, som ibland når poetiska höjder, och (tragi-) komiska poäng försummas inte. Boken är påfallande vackert utformad och väl försedd med register, noter, kartor osv.

Överhuvudtaget är boken ett vetenskapligt och kulturellt storverk, som förtjänar en vid läsekrets, både rysslandsintresserade och kulturvänner i allmänhet. Den passar utmärkt som presentbok och är väl värd sitt pris. (40 euro plus porto från www.kirjamynti@finlit.fi) Man får lust att åka till S:t Petersburg igen – denna gång med boken i hand.

Ingmar Oldberg
E-post: ingold@foi.se

Notiser

Gator i Riga

Att gator bytt namn genom historien och fortsätter byta namn är väl bekant. Men redaktören kan inte avhålla sig från att

publicera nedanstående – ingalunda kompletta – sammanställning, som gjordes efter ett besök i Riga i somras.

Bulletinens läsare får gärna bidra med andra exempel.

~1917	1918-1940	1941-1945	1945-1992	1992-
Aleksandrovskij bul'var/ulitsa (Alexander Boulevard/Straße)	Brīvības bulvāris	Adolf Hitler Straße	Ulitsa Lenina	Brīvības bulvāris/iela
Ulitsa Elizabetes (Elisabethenstraße)	Elizabetes iela	Wolter von Plettenberg Ring	Ulitsa Kirova	Elizabetes iela
Nikolaevskij bul'var (Nikolai-Boulevard)	K. Valdemāra iela	Hermann Göring Straße	Ulitsa Gor'kogo	K. Valdemāra iela
Romanovskaja ulitsa (Romanowstraße)		Carl Schirren Straße	Ulitsa Latjlesja	Lāčplēša iela
Bul'var Naslednika (Thronfolger-Boulevard)	Raiņa bulvāris	Alfred Rosenberg Ring	Bul'var Rajnisa	Raiņa bulvāris
Teatral'nyj bul'var (Theater-Boulevard)	Teātra bulvāris	Von der Golz Ring	Bul'var Padom'ju	Aspazijas bulvāris
Gertrudinskaja ulitsa	Ģertrūdes iela		Ulitsa K. Marksa	Ģertrūdes iela
Stolbovskaja ulitsa	Stabu iela		Ulitsa F. Engel'sa	Stabu iela
Rytsarskaja ulitsa (Ritterstraße)	Bruņinieku iela		Ulitsa Sarkanarmijas	Bruņinieku iela
Suvorovskaja ulitsa			Ulitsa K. Barona	K. Barona iela
			Bul'var Komunaru	Kalpaka bulvāris
	Tērbatas iela		Ulitsa P. Stutjki	Tērbatas iela

Bulletin Nr 4/03

Sällskapet för studier av Ryssland, Central och Östeuropa samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2003

Redaktör och ansvarig utgivare: Gudrun Persson

Bulletinen utkommer med ca 4 nummer per år och kan rekvireras från Gudrun Persson.

gudrun.persson@mbox301.swipnet.se

Tel. 08-29 04 18

Postadress: Gudrun Persson, Postadress: Kocksgatan 32, 116 24 STOCKHOLM

Bulletinen finns också tillgänglig på hemsidan för Sällskapet för studier av Ryssland,

Central- och Östeuropa: <http://www.sallskapet.org>

Tidigare nummer finns på adressen: <http://www.sallskapet.org/bull/bullreg.html>